

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО МОВЛЕННЯ НА НЕПІДКОНТРОЛЬНИХ І ЗВІЛЬНЕНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

За даними Міністерства інформаційної політики України, станом на червень 2016 року українським профільним відомствам вдалося в цілому відновити ефірне мовлення національних ТРК лише на підконтрольних і звільнених територіях Донецької та Луганської областей і на південних околицях Донецька. Покриття сигналу українських мовників у двох областях загалом збільшено на 27 %, в зоні лінії розмежування – на 70 %, проте воно досі не є суцільним навіть у звільнених районах. Встановлено 29 аналогових телепередавачів, 22 FM-передавача, 1 цифровий передавач та 3 FM-передавача у тестовому режимі. Усі передавачі отримані не за бюджетні кошти, а завдяки допомозі українських та зарубіжних донорів. На горі Карачун поблизу м. Слов'янськ функціонує тимчасова вежа висотою 34,5 метри, на якій встановлені передавачі 15 телеканалів і 7 радіостанцій. На підконтрольних уряду територіях відновлено діяльність Донецької та Луганської філій КРРТ і ОДТРК, налагоджено їх мовлення у співпраці з низкою регіональних ТРО інших форм власності, які виїхали з ОРДЛО. На передовій у зоні проведення АТО встановлено 180 комплектів супутникового телебачення з українським пакетом мовлення (сектори А, В, С та М). Водночас у населених пунктах т.зв. «сірої зони» вздовж лінії розмежування український сигнал приймається лише подекуди, мовлення ж «ЛНР-ДНР» – усюди¹. На непідконтрольних територіях ОРДЛО національне українське ефірне телерадіомовлення досі практично відсутнє, що, зокрема, підтверджується волонтерами ГО «Донецький інститут інформації» (<http://dii.dn.ua/>), які знаходяться у цій зоні.

---

¹ http://mip.gov.ua/files/documents/Plan_diyalnosti_MIP_na_2016_1.pdf; <http://day.kyiv.ua/uk/article/media/chy-vystoyat-informaciyni-bastiony>

24 червня 2016 року відбулося засідання колегії Держкомтелерадіо, на якій був розглянутий стан телерадіомовлення в прикордонних областях України. Серед іншого було констатовано, що охоплення ефірним телерадіомовленням прикордонних районів сьогодні є недостатнім, присутні так звані «білі плями». Найбільш проблематична ситуація з покриттям склалася у ряді районів Сумської, Харківської, Чернігівської, Донецької та Луганської областей північного сходу; Одеської області на півдні; Львівської, Волинської, Закарпатської та Івано-Франківської областей на заході країни. Інфраструктура мереж, розбудованих ТОВ «Зеонбуд», не забезпечує належного охоплення територій як усередині держави, так і в її прикордонних зонах. Невеликі потужності передавачів (до 1 кВт) і схема їх розміщення не дозволяє переглядати програми цифрового телебачення майже мільйону громадян, що проживають біля кордону².

Колегія Держкомтелерадіо ухвалила рішення звернутися до Міністерства інформаційної політики України та Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення з пропозицією розширити повноваження Комісії з питань забезпечення стабільного функціонування системи національного телебачення і радіомовлення та Робочої групи з розвитку телерадіомовлення в південних районах Херсонської області та на території тимчасово окупованих АР Крим і м. Севастополя, залучивши їх до розв'язання проблемних питань всіх прикордонних областей України. Серед нагальних завдань було визначено збільшення потужностей аналогових передавачів, які поширюють національні телерадіопрограми на території прикордонних областей, розбудова в прикордонних регіонах потужної FM-мережі НТКУ, на якій мовлять канали Українського радіо.³

Серед безсумнівних причин настільки незначного прогресу (крім екстремальних умов, дефіциту кадрів, ресурсів тощо) є **вкрай неефективна організація та координація роботи профільних державних органів**

---

² http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=129602&cat_id=126304

³ Там само.

довкола відновлення мовлення на Донбасі. Так, Міжвідомча комісія з питань забезпечення стабільного функціонування системи національного телебачення і радіомовлення у складі МІП, яка мала б виконувати функцію, так би мовити, консультаційно-узгождувального майданчика і центра прийняття рішень, не має для цього ані достатніх повноважень та ресурсів, ані власного бюджету, ані чіткої сфери відповідальності (компетенції). У своєму поточному адміністративно-правовому статусі вона щонайбільше спроможна продукувати рекомендації й проекти нормативних актів, які жодним чином не зобов'язують дотичні відомства їх виконувати. На практиці це природним чином формує таку модель міжвідомчої взаємодії, в рамках якої для вирішення навіть порівняно незначних питань (наприклад, встановлення і запуск чергового передавача) Комісія змушена витратити декілька місяців для збору всіх необхідних «погоджень» у відповідних державних органах. У свою чергу, це призводить до класичної ситуації «колективної безвідповідальності». До того ж, будь-яке дотичне відомство спроможне заблокувати реалізацію навіть важливих конструктивних рішень.

Надзвичайно показовою у цьому плані є ситуація, що склалася довкола проектування і монтажу трьох нових телевеж достатньої висоти, необхідних для забезпечення впевненого та більш якісного сигналу національних ТРО на всій території Донецької та Луганської областей – на горі Карачун (180 м, радіотелевізійна передавальна станція «Краматорськ»), а також у прифронтовій зоні поблизу Донецька (180-200 м) та Луганська (130 м). Зведення та здача в експлуатацію цих конструкцій силами МІП (ініціатора проекту) і Концерну РРТ було заплановане на 2016 рік. Уже на початку року заступниця Міністра інформаційної політики Т. Попова заявила, що «проекти веж затверджено та обговорено плани з виконання робіт»⁴. Але, якщо монтаж вишки в Луганській області успішно триває і закінчення робіт очікується у третьому кварталі 2016 року⁵, то будівництво двох інших затягується саме

---

⁴ http://mip.gov.ua/files/documents/_MIP_2016_first_quartal_07.pdf

⁵ http://detector.media/infospace/article/116294/montazh_televezhi_na_karachuni_zupinivsia_cherez_uzgodzhennia_z_dabk_-_popova/

через бюрократичні перепони та міжвідомчі погодження. Так, через відмову Міністерства фінансів України виділити кошти МІП на будівництво телевежі поблизу Донецька (10 млн грн) станом на кінець червня 2016 року так і не розпочалося її зведення⁶. Що ж до вежі на г. Карачун, то її будівництво було призупинене ще навесні через відсутність узгодження з Департаментом державної архітектурно-будівельної інспекції в Донецькій області⁷. На початку липня в цю ситуацію особисто втрутився Президент України, давши доручення негайно розконсервувати роботи і завершити монтаж вежі за два місяці⁸. Будівництво відновлене.

До чинників, що зумовили низьку динаміку проникнення національного мовлення на території конфлікту, варто, очевидно, віднести і недостатнє використання потенціалу кабельного (принаймні, на звільнених територіях) і супутникового телебачення. На даний момент основним медіа-джерелом інформування для громадян у зоні АТО залишається ефірне телебачення, проте, за свідченнями голови Моніторингової місії МІП О. Бригінця, у підконтрольній уряду зоні існує значний ресурс розвитку **кабельних мереж українських провайдерів, а крім того, значною популярністю на всій території проведення АТО користується супутникове телебачення**⁹. Уже зараз понад 50 % яких мають принципову можливість дивитися українське телебачення за допомогою супутника¹⁰. Це спонукає розглянути можливості **розповсюдження серед мешканців ОРДЛО тюнерів T2 зі спеціальним українським пакетом мовлення.**

Ще одним ключовим аспектом запровадження національного мовлення для непідконтрольних і звільнених територій є **проблема виробництва якісного контенту і дотримання журналістських стандартів.** У свою чергу, вона є складовою більш широкого питання вдосконалення вітчизняної

⁶ http://mip.gov.ua/files/documents/Plan_diyalnosti_MIP_na_2016_1.pdf; <http://novynarnia.com/2016/04/16/uryad-blokuye-vstanovlennya-na-donbasi-televezh-dlya-translyatsiyi-ukrayinskogo-signalu-zmi/>

⁷ http://detector.media/infospace/article/116294/montazh-televezhi-na-karachuni-zupinivsia-cherez-uzgodzhennia-z-dabk-_popova/

⁸ <http://detector.media/infospace/article/116542/poroshenko-dav-dva-misiaci-na-zvedennia-televezhi-na-gori-karachun/>

⁹ <http://mip.gov.ua/news/1282.html>

¹⁰ http://bryhynets.com/index.php?nma=news&fla=stat&nums=6723&cat_id=1&page=

системи медіа-виробництва, механізмів саморегулювання журналістської спільноти і підготовки кадрів.

Про брак збалансованого та достовірного висвітлення тематики конфлікту на Сході свідчать результати моніторингів вітчизняних ЗМІ, здійснених наприкінці 2015 року громадськими організаціями «Телекритика» MediaSapiens та «Інститут масової інформації» (ІМІ). В результаті було встановлено, що **медійний дискурс українських телеканалів окреслив чітку лінію між «своїми» і «чужими», а серед конфліктно чутливих груп населення на ТБ активно говорять тільки про бійців АТО, в той час як внутрішньо переміщених осіб згадують в 1 % новинних матеріалів на центральних каналах та 3 % – регіональних***. У 69 % матеріалів новин джерелом конфліктності є журналісти, а не герої матеріалів. Дані моніторингу не дозволяють твердити, що переселенці та волонтери змальовуються дискримінаційно, проте ці дані свідчать, що **окупована територія для українських тележурналістів – це малодоступна і маловідома зона, про життя в якій збирається дуже мало інформації**. Типовими порушеннями в проаналізованих сюжетах новин та випусках ток-шоу є: конфліктна лексика (у першу чергу стосовно учасників бойових дій на Донбасі), некоректна лексика (вживання терміну «біженці» та легітимізація недержавних утворень «ЛДНР»), поширення негативних стереотипів про внутрішньо переміщених осіб та волонтерів, нагнітання емоцій¹¹.

У червні 2016 року міжнародна правозахисна організація «Репортери без кордонів» представила звіт «Зіткнення з реальністю після Євромайдану. Становище журналістів та медіа Україні» (*Facing Reality After the*

* Недостатнім рівень висвітлення теми внутрішньо переміщених осіб у регіональних засобах масової інформації вважають і деякі інші авторитетні інституції, зокрема представництво Європейського Союзу в Україні та Асоціація «Спільний простір» (див.: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/ukrainski_regionalni_media_nedostatno_informuyut_suspilstvo_pro_pereselentsiv_doslidzhennya/)

¹¹http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/ukrainski_regionalni_media_nedostatno_informuyut_suspilstvo_pro_pereselentsiv_doslidzhennya/;
http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/spetsialniy_zvit_visvitlennya_konfliktu_na_skhodi_v_ukrainskikh_media/

Euromaidan. The Situation of Journalists and Media in Ukraine.). У документі, зокрема, відзначається, що в рейтингу свободи преси за 2015 рік, який «Репортери без кордонів» складають щороку, Україна піднялася на 22 сходинки в порівнянні з 2014 роком, проте все одно зайняла в ньому скромне 107 місце. Найсуттєвішими вадами української медіа-індустрії, за даними звіту, нині є: обвал рекламного ринку, замовні матеріали (т.зв. «джинса»), невисокий рівень довіри до преси, застарілі та неадекватні практики державного регулювання, надмірно академічна й абстрактна профільна освіта, зволікання в розслідуванні випадків нападу на критично налаштованих журналістів¹².

Конфлікт на Донбасі змусив працівників українських медіа терміново освоювати навички воєнної журналістики, до чого фахова спільнота виявилася не повністю готовою. У цій галузі достатньо оперативно та ефективно спрацювали державні органи (передусім МІП та МО України), запустивши програму «*Embedded journalism*», організувавши навчання, тренінги за участі іноземних спеціалістів, прес-центри тощо¹³. Поряд з цим, за два роки воєнних дій самі вітчизняні журналісти не спромоглися виробити єдиних правил та/чи принципів професійної діяльності у зоні конфлікту. Все це актуалізує питання подальшого **розвитку механізмів, інституцій та практик саморегуляції української журналістської спільноти.**

Згідно з результатами соціологічних досліджень та вимірювань вітчизняних аудиторій ЗМІ, трендом **2015-2016 років в Україні стало витіснення російських джерел з медійного поля та стрімке падіння довіри до них серед споживачів, причому найбільше – в Донецькій, Луганській, Одеській та Миколаївській областях***. Приміром, якщо в Донецькій області у 2014 році російське ТБ як джерело новин споживала максимальна по Україні кількість респондентів – 71 %, то вже у 2015 році

¹² https://www.reporter-ohne-grenzen.de/uploads/tx_ifnews/media/Journalists_and_media_in_Ukraine_-_RSF_2016.pdf

¹³ <http://nv.ua/opinion/bereza/embedded-journalists-pervye-poshli-57946.html>

* Тут і далі наведені дані щодо підконтрольних територій України.

частка споживання російського ТБ скоротилася до 14 %. Паралельно зростає аудиторія загальнонаціональних телеканалів – в усіх областях України їх дивиться в середньому 95 % споживачів¹⁴.

Разом з цим (можливо, через брак легкодоступних та комфортних для сприйняття альтернативних джерел), масово споживаючи вітчизняний медіа-продукт, українці мало йому довіряють: за даними центру SOCIS, станом на 2016 рік частка громадян, які довіряють українським ЗМІ, становить не більше 35 %¹⁵, що є тривожно низьким показником для частково окупованої країни, яка змушена вести бойові дії на власній території. Що ж до Сходу України, то тут склалася особливо цікава ситуація: хоча рівень споживання російського ТБ значно нижчий, ніж національного, так званий рівень медіазадоволеності національним і російським телебаченням практично однаковий. Тобто, якщо в Донецькій області національні канали як джерело новин дивляться 96 % респондентів, то лише приблизно третина (30 %) з них вважають, що воно надає об'єктивну й достовірну інформацію, тим часом як російське ТБ дивляться лише 14 %, але так само третина (34 %) з них вважають, що воно об'єктивне й достовірне. У Луганській області рівень споживання національного і російського ТБ вищий, ніж у Донецькій (відповідно 100 % і 21 %), але рівень медіазадоволеності нижчий: 23 % у національного ТБ і 29 % у російського ТБ¹⁶.

На даний момент відсутні відповідні верифіковані показники щодо становища в ОРДЛО, але, за твердженням радника Міністра інформаційної політики О. Бригінця, який у складі Моніторингової місії МПП постійно перебуває в зоні АТО, ситуація тут є подібною: **мешканці непідконтрольних територій нині взагалі не схильні довіряти ані**

---

¹⁴http://detector.media/infospace/article/113397/mediaspozhyvannia_ta_dovira_do_zmi_na_donbasi_doslidzhennia_internews/

¹⁵ http://detector.media/infospace/article/114625/riven_doviri_ukrayinciv_do_media_skladae_35_-_doslidzhennia/

¹⁶http://detector.media/infospace/article/113397/mediaspozhyvannia_ta_dovira_do_zmi_na_donbasi_doslidzhennia_internews/

російським, ані українським каналам, мотивуючи це тим, що ті «брешуть кожен по-своєму»¹⁷.

Понад це, ще до початку воєнних дій в донбаському регіоні склалася специфічна модель медіа-споживання, в якій вплив загальнонаціональних мовників був порівняно незначним, найвищі ж рейтинги мали місцеві приватні ТРО і друковані видання, що інформували передусім про актуальні питання регіонального життя. Це сформувало певну, комфортну для локальної аудиторії проблемно-тематичну структуру телерадіомовлення¹⁸. Але нині саме такого, суто «донбаського», контенту дуже мало у загальнонаціональних сітках мовлення (див. вище), хоча після березня 2014 року об'єктивна потреба в ньому серед мешканців ОРДЛО різко збільшилася. Парадоксальним чином настільки ж мало уваги приділяють цій тематиці українські регіональні медіа, що працюють на підконтрольних та звільнених територіях: антитерористичній операції присвячено лише 1 % матеріалів місцевої преси, 3 % публікацій місцевих онлайн-ЗМІ та 8 % сюжетів місцевого ТБ (переважно – про військових та їхнє повернення додому). Переселенцям донецькі медіа приділяють ще менше уваги: по 1 % матеріалів у пресі та в Інтернеті, 3 % – на телебаченні. При цьому тільки в одному Краматорську станом на грудень 2015 року було зареєстровано близько 64 тис. внутрішньо переміщених осіб¹⁹.

У такій ситуації **навіть повне відновлення національного мовлення в непідконтрольних районах (тобто просте включення їх в поточний загальноукраїнський медійний контекст) не дасть бажаного ефекту** в плані інформаційно-психологічної реабілітації та реінтеграції населення цих територій. Для цього в регіоні має бути сформований особливий телерадіопростір.

Таким чином, одним з центральних питань, яке потребує неодмінного й якнайшвидшого розв'язання, стає системне **виробництво та поширення**

---

¹⁷ http://bryhynets.com/index.php?nma=news&fla=stat&nums=6719&cat_id=1&page=

¹⁸ Там само.

¹⁹ http://detector.media/infospace/article/113435/medialandshaft_na_ukrayinskih_ta_okupovanih_teritoriiakh_donbas_u_doslidzhennia_gfk_ta_imi/

українського контенту, призначеного спеціально для невідконтрольних і звільнених територій Донецької та Луганської області. Доручення щодо налагодження такого мовлення для окупованих територій Президент України дав Національній Раді з питань телебачення і радіомовлення ще на початку липня 2014 р.²⁰.

Починаючи з 2014 року, у цьому напрямку було здійснено певну роботу. Спільно з Концерном РРТ, УДЦР та «Громадським радіо» було започатковано проект «Хроніки Донбасу»²¹. Донецька ОДТРК («ДоТБ») включила у постійну сітку мовлення матеріали «Громадського ТБ Донбасу» (<http://hromadske.dn.ua/>), Всесвітньої служби українського радіо УТР, а також контент «Радіо Свободи» та *Deutsche Welle*. Забезпечена трансляція новин і щотижневих передач Громадського Радіо Донбасу на каналі УР1 і FM-станціях²². Розвивається співробітництво й у середовищі місцевих корпоративних медіа. Зокрема, регіональний телеканал «Донбас» (Медіа Група Україна) і луганське ТОВ НТРК «ІРТА» ще в березні 2015 року домовились про обмін контентом²³. Аудіовізуальні матеріали виробляють та/чи розповсюджують ціла низка регіональних недержавних установ, серед яких ГО «Донецький інститут інформації», «Донецький прес-клуб», інформаційне агентство «Острів» «Диалог.ua» та інші. У червні 2016 року відбувся другий Донбас Медіа Форум²⁴. До запуску нового проекту «Розкажи про героя» готується Державний комітет телебачення і радіомовлення України. Мета проекту – зібрати на одній інтернет-платформі аудіовізуальні твори (фільми, теле- та радіопроекти, ролики тощо) про події на Сході України для подальшого вільного обміну

²⁰ <http://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3389277-poroshenko-doruchyiv-rozrobyty-spetsialne-movlennia-dlia-donbasu>

²¹ Звіт Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення за 2014 рік. Затверджено рішенням Національної ради від 22 січня 2015 року за № 73 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : [http://www.nrada.gov.ua/userfiles/file/2014/Zvitna %20informacia/Zvit_2014.pdf](http://www.nrada.gov.ua/userfiles/file/2014/Zvitna%20informacia/Zvit_2014.pdf). – С.12.

²² ДоТБ. Програма телепередач. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://dotb.dn.ua/content/programma-teleperedach>

²³ Телеканал «Донбас» надаватиме свій контент луганському телеканалу «Ірта». 25.03.2015. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.telekritika.ua/rinok/2014-03-25/91896>

²⁴ <http://donbassmediaforum.blogspot.com/2016/04/2016.html>

ними й поширення їх у медіа-просторі телерадіоорганізаціями всіх форм власності (за принципом хаба)²⁵.

З 1 липня 2016 року на Півдні Донецької області почала мовити українська радіостанція «Голос Донбасу», яка є складовою Донецької регіональної дирекції НТКУ. Нині це радіо можна слухати на частоті 67,34 МГц та на сайті телеканалу «До ТеБе», проте найближчим часом планується перехід в діапазон FM-мовлення, а в подальшому – поширення сигналу на всю територію області. Радіостанція «Голос Донбасу» працюватиме в ефірі цілодобово. Передбачається транслювати новини від спецкорів з різних куточків області, які оновлюватимуться щогодини, інформаційно-аналітичні програми про життя в Донецькій області, розмовні студії, музичні програми²⁶.

1 березня 2016 р. було запущено один з медіа-проектів Міністерства оборони України – військова радіостанція Армія FM. Нині вона мовить в мережі Інтернет і через супутник, у деяких містах (Краматорськ, Бахмут, Костянтинівка, Покровськ) – також у FM-діапазоні. Цільова аудиторія – українські солдати, що перебувають у зоні АТО. В процесі мовлення надається інформація про діяльність української армії, обговорюються потреби військових у зоні АТО, звучать привітання українським солдатам з мирних територій України, новини, юридичні поради військовим ЗСУ, розповідаються надзвичайні історії про бійців та їхніх командирів, звучить також музика – українська та закордонна, причому на українську припадає більше половини ефірного часу²⁷.

Власний аудіовізуальний контент, призначений для розміщення в ефірі національних мовників, продукує також Центральна телерадіостудія Міністерства оборони. Зокрема, це програми «Час Ч» (UA:Перший), «Будемо жити» (5 канал), «Техніка війни» (24 канал), «Захисник

²⁵ http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=120991&cat_id=117238

²⁶ http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=129775&cat_id=126304;

http://stv.mediasapiens.ua/reformuvannya/radio/golos_donbasu_startue_v_tsilodobovomu_efiri_z_1_lipnya/

²⁷ <http://mediasat.info/2016/03/16/armiya-fm-vijskove-radio/>;

https://www.facebook.com/armyuaFM/info/?entry_point=page_nav_about_item

Вітчизни» (регіональні ОДТРК). Крім цього, продукція студії доступна на ютуб-каналі «Військове телебачення України»²⁸.

Водночас, перелічені вище заходи далеко не вирішують питання. Нині вже цілком очевидно, що повноцінна реінтеграція окупованих територій та їх населення в контекст загальноукраїнського життя стане складним, багатовимірним і досить довгостроковим завданням. Спеціальне мовлення на цей регіон залишиться необхідним й актуальним протягом щонайменше найближчих 3-5 років. Тому окремі медіа-проекти та цикли програм, не дадуть потрібного ефекту, особливо на фоні масованої російської пропаганди. Потрібний комплексний підхід: **створення окремої редакції програм для Донбасу, розробка унікальної програмної концепції, залучення кадрового і творчого ресурсу недержавного сектору і зарубіжних партнерів, запуск окремих повноцінних каналів (щонайменше – одного телевізійного і однієї FM-радіостанції) на базі спеціально утвореної єдиної регіональної ТРО, забезпечення впевненого прийому її сигналу на відповідній території, нейтралізація небажаних трансляцій і багато іншого.**

Найбільш затребуваною в зоні конфлікту є нині інформація про зниклих родичів та знайомих, втрати серед мирного населення і військових, а також про дії місцевої та державної влади. Очевидно, що ця *тенденція до зміщення преференцій у бік нагальних питань повсякденного життя* віддзеркалює втому від пропаганди, радикальних гасел і неправдивої інформації на тлі прогресуючої розрухи, нестабільності та постійної небезпеки. У цій ситуації за будь-якого сценарію подальшого розвитку подій на Донбасі означена тенденція *залишиться актуальною до повної реінтеграції регіону і відновлення в ньому нормального життя*²⁹.

Отже, на задоволення саме цих інформаційних запитів насамперед має бути зорієнтоване українське мовлення на окупованих територіях. Зокрема,

---

²⁸ <https://www.youtube.com/user/ctrsTVua>; <https://www.facebook.com/ctrs.mou/>

²⁹ http://imi.org.ua/docs/MEDSit_ua.pdf

було б доцільним готувати регулярні програми про діяльність українських благодійних організацій, волонтерів, можливості отримання медичної, гуманітарної та іншої допомоги, підтримки біженців і переміщених осіб тощо. У сітках мовлення мають бути передбачені інтерактивні лінії для пошуку людей та діалогу з місцевою владою. *Достатня кількість (і якість) такого контенту на українських каналах вже сама по собі: а) матиме позитивний вплив на гуманітарну ситуацію в зоні; б) підвищуватиме рівень довіри до каналів; в) збільшуватиме їхній рейтинг і г) працюватиме на поліпшення іміджу української держави та уряду серед населення окупованих територій.*

У такому контексті більш позитивно будуть сприйматися аудиторією матеріали, присвячені роз'ясненню намірів та політики українського уряду, дій українських військ, різним аспектам життя в Україні, її історії, культури, відносинам зі США та ЄС. Крім того, *особливу увагу доцільно приділити загальносвітовим темам, які є предметом маніпуляцій у російському пропагандистському дискурсі (діяльність НАТО, економічні та культурні процеси в ЄС, зовнішньополітичне становище й перспективи Росії тощо). Необхідно ретельно стежити за якістю і політкоректністю такого контенту, долучаючи до його вироблення тільки перевірених журналістів, медіа-фахівців та експертів-коментаторів. У будь-якому разі контент має бути переважно російськомовним, але орієнтованим при цьому на загальноукраїнське примирення за своєю тональністю та змістом.*

Крім того, задля збільшення кількості альтернативних джерел у межах спеціального мовлення на Сході України **доцільно забезпечити регулярну ретрансляцію контенту авторитетних міжнародних медіа** (*Euronews, BBC, «Радіо Свобода», Deutsche Welle, CNN* тощо), а також тих російських ЗМІ, що не є транслятором офіційної кремлівської пропаганди та антиукраїнської риторики.

Весь цей комплекс заходів повинен бути підпорядкований більш широкому й чіткому плану дій з визначенням конкретних завдань та

відповідальних відомств, термінів їх виконання, джерел фінансування, а також органу з повноваженнями, достатніми для управління всією роботою і координації відповідної діяльності інших відомств. З нормативної точки зору було б оптимальним закласти концептуальні та правові підвалини розробки і виконання такого плану у середньостроковій (3-5 років) Стратегії відновлення національного телерадіопростору (медіапростору) України, що мала б статус Закону України. У 2016 році Міністерством інформаційної політики було анонсовано підготовку подібних документів (Стратегія розвитку телерадіомовлення в Херсонській області та організації мовлення на територію Криму і Стратегія інформаційної політики щодо реінтеграції переселенців)³⁰, проте готових текстів станом на червень 2016 року не презентовано.

ВИСНОВКИ

1. Українській державі на даний момент вдалося лише частково виконати завдання повернення контролю над телерадіопростором окупованих та звільнених територій. Станом на червень 2016 року:

а) вдалося в цілому відновити впевнене ефірне мовлення низки українських загальнонаціональних, двох регіональних телеканалів, а також трьох радіостанцій лише на підконтрольних і звільнених територіях Донецької та Луганської областей і на південних околицях Донецька; б) на підконтрольних уряду територіях відновлено діяльність Донецької та Луганської філій КРРТ і ОДТРК, налагоджене їх мовлення у співробітництві з низкою регіональних ТРО інших форм власності, які виїхали із зони «ЛНР-ДНР»; г) на передовій в зоні проведення АТО встановлено 180 комплектів супутникового телебачення з українським пакетом мовлення (сектори А, В, С та М); г) розпочато виробництво і трансляцію українського контенту, призначеного спеціально для аудиторії окупованої частини Донбасу; д) успішно запущено

---

³⁰ <http://mip.gov.ua/news/1287.html>

програму «*Embedded journalism*», розпочато підготовку відповідних кадрів, в цілому сформовано корпус воєнних кореспондентів в зоні проведення АТО.

2. Водночас, у населених пунктах т.зв. «сірої зони» вздовж лінії розмежування український сигнал приймається лише подекуди, мовлення ж «ЛНР-ДНР» – усюди. **На невідконтрольних територіях ОРДЛО національне українське ефірне телерадіомовлення досі практично відсутнє.**

3. **Основними причинами незначних зрушень в організації спеціального національного мовлення для окупованого Сходу є:** 1) українська неефективна організація та координація роботи профільних державних органів довкола відновлення мовлення на Донбасі; 2) відсутність чіткого, концептуалізованого та адекватного масштабам завдання плану дій, пов'язана з цим фрагментарність й очевидна недостатність заходів, що вживаються; 3) брак у державних телекомпаній матеріально-технічної бази, обладнання, достатньо потужних передавачів, відсутність телевеж необхідної висоти поблизу зони проведення АТО; 4) недостатнє бюджетне фінансування, бюрократичні перепони, саботаж окремих посадових осіб та працівників державних установ; 5) недостатня кількість та якість необхідного для спеціального мовлення контенту; 6) недосвідченість і недостатній фаховий рівень української журналістської спільноти, слабкість механізмів та практик її саморегуляції; 7) імовірно – недостатнє використання потенціалу кабельного та супутникового телебачення для організації спеціального мовлення.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

- **Кабінету Міністрів України – невідкладно переглянути (оптимізувати) модель організації та координації роботи профільних державних органів довкола відновлення національного мовлення на Донбасі з урахуванням специфіки й стратегічного значення цієї задачі. Зокрема, підвищення ефективності даної моделі**

вимагає її централізації та мінімізації бюрократичних процедур в її межах. У цьому контексті доцільно розглянути питання про **збільшення обсягу повноважень і відповідальності спеціально створеного органу міжвідомчої координації**, яким нині є Міжвідомча комісія з питань забезпечення стабільного функціонування системи національного телебачення і радіомовлення (діє у складі МІП), у тому числі надання їй особливого статусу з підпорядкуванням не профільним міністерствам*, а безпосередньо Прем'єр-міністру, або Першому віце-прем'єр-міністру.

- Міністерству інформаційної політики, іншим відомствам відповідно до меж їх компетенції – невідкладно розробити проект середньострокової (3-5 років) **Стратегії відновлення та захисту телерадіопростору України*** і подати її на розгляд ВРУ як проект Закону України. У документі, крім визначення кінцевої мети й способів її досягнення, мають бути конкретизовані завдання та терміни виконання, окреслене коло відомств та організацій, дотичних до їх реалізації (орієнтовно – МІП, Держтелерадіо, Національна рада з питань телебачення і радіомовлення, Концерн РРТ, ДССЗЗІ, УДЦР, НРКЗІ, місцеві органи влади, НСТУ, профільні неурядові організації), чітко розподілені сфери відповідальності, напрями та алгоритми взаємодії.
- Державному комітету телебачення і радіомовлення України (Держкомтелерадіо) спільно з Наглядовою радою Національної суспільної телерадіокомпанії України (НСТУ) – розглянути можливість **створення у складі НСТУ окремої редакції (робочої групи) програм для Донбасу** з покладанням на неї функцій з розробки програмної концепції мовлення, вимог до контенту з урахуванням специфіки цільової аудиторії, підготовки пропозицій щодо менеджменту,

---

* Нині такими є Міністерство інформаційної політики і Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України.

* Крім південно-східного регіону України ця стратегія має регулювати відповідну роботу в інших проблемних зонах держави, зокрема на її південно-західних кордонах, а також у Волинській, Сумській, Чернігівській, Херсонській областях і на території окупованого Криму.

кадрового складу, логістики та інституційно-організаційної моделі закладів спеціального телерадіомовлення на територіях Донбасу.

- Держкомтелерадіо України, НСТУ та іншим профільним відомствам – розглянути питання щодо **створення на юридичній та матеріально-технічній базі Донецької та Луганської ОДТРК єдиної державної регіональної телерадіоорганізації (ТРО), спеціально призначеної для національного мовлення на тимчасово окупованих та суміжних територіях**. У разі позитивного вирішення питання доцільно також провести консультації та переговори з регіональними ТРО іншої форми власності*, українськими та зарубіжними мовниками і неурядовими організаціями щодо співпраці та допомоги в сфері обміну контентом, кадрами, досвідом.
- Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення, Національній суспільній телерадіокомпанії України, Службі безпеки України у співробітництві з Національною спілкою журналістів України і представниками професійних та експертних медіа-організацій – провести спільні консультації з метою **розробки єдиного внутрішнього Зводу принципів та правил роботи журналіста та висвітлення подій в зоні проведення АТО**. В ньому має бути врахована вся специфіка ситуації, і зокрема такі чинники:
  - а) перманентна необхідність нейтралізації впливу російської пропаганди на основі оперативного збору та поширення перевіреної, правдивої та значущої інформації;
  - б) важливість роз'яснення загальних засад політики держави і конкретних дій українського уряду;
  - в) важливість задоволення специфічних інформаційних та комунікативних потреб громадян, що мешкають в зоні АТО;
  - г) необхідність дотримання оперативних вимог до роботи з

---

* У Донецькій та Луганській областях такими, зокрема, є: ООО НТРК «ИРТА» (медіахолдинг, Луганськ), «Общественное телевидение Донбасса» (Донецьк), «Регіональна Медіа Група» (підрозділ медіа-холдинга Медіа Група Україна – телеканали «Донбас», «34», «Сигма»).

інформацією з обмеженим доступом згідно з рекомендаціями Служби безпеки України³¹.

- Держкомтелерадіо України, Національній раді з питань телебачення і радіомовлення – задля розвитку практик корпоративної саморегуляції рекомендувати Національній спілці журналістів України, Національній медіа-профспілці України, Комісії з журналістської етики, іншим профільним експертним організаціям: 1) розробити загальні принципи формування редакційних рад та статутів, порушити питання щодо обов’язкового їх запровадження (для тих ЗМІ, де є редакції); 2) налагодити **регулярний моніторинг з метою виявлення тих ЗМІ і конкретних журналістів, що порушують журналістські стандарти та професійну етику з обов’язковим оприлюдненням результатів цього моніторингу і покаранням винних в межах повноважень названих організацій.**
- Держкомтелерадіо України, Наглядовій раді НСТУ, Міністерству інформаційної політики, Міністерству з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України, ДССЗІ України, Концерну РРТ, Центру «Укрчастотнагляд», іншим профільним відомствам – 1) скласти обґрунтований перелік та орієнтовний кошторис першочергових матеріально-технічних, фінансових та кадрових ресурсів, мінімально необхідних для повноцінної роботи з налагодження спеціального мовлення в зоні проведення АТО. **Подати документ на розгляд Прем’єр-міністра України з пропозицією включити відповідні видатки в проект Державного Бюджету України на 2017 рік з віднесенням цих видатків до категорії захищених** відповідно до частини другої ст. 55 Бюджетного кодексу України («заходи, пов’язані з посиленням обороноздатності держави»); 2) враховуючи низьку ймовірність і високу вартість налагодження

---

³¹ Як інформувати про АТО. Рекомендації СБУ [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://getpocket.com/a/read/980808171>

безперервного національного ефірного мовлення в непідконтрольних уряду районах, а також відповідний зарубіжний досвід, розглянути питання супутникової трансляції спеціального контенту, орієнтованого на аудиторії ОРДЛО, АРК Крим, звільнених територій, внутрішньо переміщених осіб. Крім того – **розглянути доцільність та можливість безоплатної видачі громадянам, які періодично прибувають з ОРДЛО на підконтрольні уряду території, тюнерів Т2 зі спеціальними налаштуваннями (українським пакетом мовлення).**

Відділ інформаційної безпеки та розвитку
інформаційного суспільства
(С.Л. Гнатюк)